
Szathmári Milán (szerk.)

Hazai példák a mentális térképezés alkalmazására

(Válogatás Bíró A. Zoltán, Csernák Boldizsár, Garamhegyi Ábel, Letenyei László és munkatársaik munkáiból)

A következő oldalakon néhány hazai példát mutatunk be a települések mentális térképének szerkesztésére. Ez a válogatás azért született, hogy bemutassa a mentális térképek hazai kutatásainak nagyrészt publikálatlan eredményeit. A válogatás a mentális térképezés módszertani sokszínűségének bemutatására törekszik. Jelen kötetben a kulturális antropológia, a szociológia, a térképészet és az alkalmazott település-kutatás területeiről egyaránt választottunk példákat.

A csíkszeredai Kommunikációs Antropológia Munkacsoport nyolcvanas évekbeli kutatása antropológiai szemlélete és a résztvevő megfigyelésen alapuló strukturálatlan adatgyűjtése miatt lett válogatásunk első tanulmánya. A későbbi hazai kutatásokban egyre inkább a strukturált jelleg lesz jellemző. Az alkalmazott településfejlesztési célú kutatások már csak a szűkös időbeni és anyagi korlátok miatt is az adatfelvétel standardizálásával kísérleteznek. Csernák Boldizsár és Garamhegyi Ábel kutatásaiban megjelennek a kvantitatív adatgyűjtési és statisztikai adatfeldolgozási technikák.

A tanulmányok mentális térképekre vonatkozó részleteit – a szerzőkkel egyeztetve – rövidítve, kisebb módosításokkal, szemelvényekben tesszük közzé. A kihagyott mondatok helyét nem jelöljük.

A bemutatott tanulmányok listája:

- Bíró A. Zoltán és a Kommunikációs Antropológia Munkacsoport tagjai 1991:
Mentális környezet
- Letenyei László 1993: Falusi társadalom rejtett kapcsolatai
- Letenyei László 1997: Kőszeg mentális térképe és ingatlantérképe
- Csernák Boldizsár 2002: Befogadóállomásokon élő menekültek helyismerete és térhasználati szokásai
- Letenyei László 2002: Eger mentális térképe
- Garamhegyi Ábel 2001: Mentális térképek: egy holland példa
- Letenyei László, Babarczi Annamária Marica és Lengyel Linda Márta 2003:
Cece község mentális térképe
- Letenyei László, Kovács Bence és Szathmári Milán 2004: Telki mentális térképe

Kommunikációs Antropológia Munkacsoport 1991: Mentális környezet*

A Munkacsoport 1979-ben a romániai pártállam keretei közt informálisan jött létre. Az alábbiakban röviden bemutatott kutatást a nyolcvanas évek végén végezték, és '89-ben kézirat formában tették közzé; a szöveget a magyarországi kiadásból vettük át. Innentől az eredeti szöveg részletei olvashatók.

A beépített térben való mozgás vizsgálata sajátos határterületet képez a mentális térképek, illetőleg a mindennapi kommunikatív viselkedés elemzése között. A Korondon (Hargita megye) végzett terepmunkán alapuló esettanulmány e kétféle elemzési szempont egységesítésével próbálkozik.

A vizsgálat számára egy olyan eseményt választottunk, amely a falu minden lakója számára ma is esemény: egy elhalálozást. Maga az esemény úgymond már jóval a haláleset előtt megkezdődik, amennyiben az illető nagyon idős vagy beteg, és a haláleset után még sokáig tart, amíg „elenyészik”. Ugyanez a felerősödés, majd eltűnés mutatható ki akkor is, ha azt nézzük, hogy kinek milyen mértékben és kinek mennyi ideig esemény az esemény. Nyilvánvalóan a rokonok, szomszédok számára a legintenzívebb, a falu másik felén lakó család számára talán csak az alatt a három nap alatt jelentkezik, amíg a ceremónia lejátszódik.

A vizsgálat számára kiválasztott család nem áll a nyilvánosság előtt is „eljárásandó” kapcsolatban az elhunyt családjával. Nem kell részt vennie a temetésen, nem megy virrasztóba, nem szomszéd, nem ismerős, nem volt gazdasági vagy más természetű, kölcsönös vagy egyoldalú kötelezettsége, nem lakik a temetés útvonalán. Tevékenységüket vizsgálva azonban számos érdekes dologra figyelhetünk fel.

A család a megszokott munkáját végzi. Délelőtt fél tizenegy van, harangszó hallatszik. *Á* szólal meg:

– „Húzzák a gyűlőt.”

Csend következik, mindenki tudja, hogy a temetési szertartásra hívja a harangszó a falusiakat. Tudják, hogy itt temetnek, s azt is, hogy abban a családban mi és hogyan változott meg a haláleset kapcsán. Részletes elképzelésük van arról is, hogy most éppen hogyan néz ki az udvar, hogyan rendeződnek el az udvaron, a házban és a kapu előtt a résztvevők, kik végzik el a kiszolgálást és más feladatokat. Ebből a háttérből kiindulva fogalmazódnak meg az elkövetkező fél óra folyamatos szöveggé össze nem álló kijelentései:

* In: *JANUS*, 1991. ősz, Mentális környezet: 33–40. A Csíkszeredai Kommunikációs Antropológia Munkacsoport tagjai: Bíró A. Zoltán, Bodó Julianna, Gagy József, Magyarai Nándor László, Magyarai-Vincze Enikő, Oláh Sándor.

„Ott se lesz kevés koszorú!

 Rusnya időt fogtak ki, eláznak.
 Ejsze kitisztul...
 Nem úgy néz ki...
 Jó sár lesz befelé!”

A beszélgetés a harangszó újabb megkondulásakor más fordulatot vesz. Ismét Á szólal meg:

– „Na elindultak vele!”

Az ezután következő fél órát a folyamatos harangszó, valamint a temetési menetben való „képzelt részvétel” hangulata tölti ki. Kevés szó esik, azok is többnyire utalások, félmondatok, esetleg egy-egy rövidebb kérdés és válasz:

„Nem kell olyan messzire menni.

 A Gőzmalomnál lehetnek.
 Vaj a Tómezei eltérőnél.

 A sógora bazajött-e?
 Haza. Táviratoztak neki.

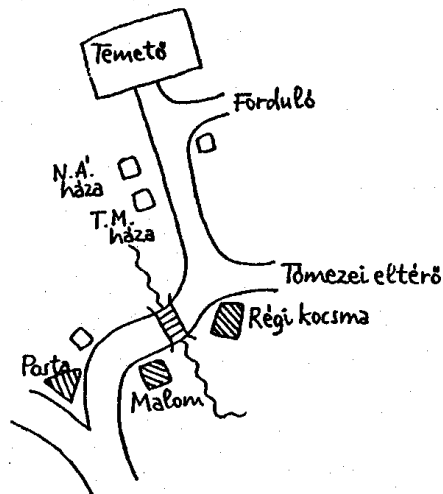
 Eddig a fordulóban vannak...

 – Na, kiértek!”

Az utolsó megjegyzés a harangszó elhalkulásakor hangzik el.

A történet maga az, hogy a falu lakói közül valakik körülbelül fél óra alatt megtesznek egy útszakaszt. Érdekes, hogy akik nem lehetnek jelen a menetben, azok is szükségét érzik annak, hogy mindennapi munkájuk automatikus végzése közben képzeletben ők is bejárják ezt az utat. Ezt a falu tereiről alkotott „mentális térképek” teszik lehetővé.

A mentális térkép Korond valóságos térképétől lényegesen különbözik. Úgy juthatunk hozzá, hogy az előzőhöz hasonló beszélgetések mellett megfigyeljük, hogy például az utcára küldött gyerekek milyen azonosító térelemeket sorolnak fel, vagy több embert felkérünk az adott útvonal megmagyarázására. Így összeáll az a közös mentális térkép, amely végső soron a falu közös tudásának egy szeletét jelenti.

Korond mentális térképe

Az útvonal egyenes része alaposan lerövidült, a porták nagy része eltűnt, csak az a pár darab maradt meg, amely vagy különleges formája miatt, vagy a benne lakó család (tagok) valamilyen tulajdonságai miatt (jómódú ember, történt vele valami, közismert dolgot cselekedett, köztiszteletben áll) közös viszonyulási pontként szerepel. Hangsúlyosan említődnek az útelágazások, valamint az olyan közérdekű épületek, mint a Posta, a Gőzmalom, a Korcsma.

Az utóbbi egy-két évtizedben ezeknek a kiemelt fontosságú épületeknek a funkciója megváltozott, a mentális térképen azonban változatlanul őrzik hajdani identitásukat.

Letenyei László 1993: Falusi társadalom rejtett kapcsolatai*

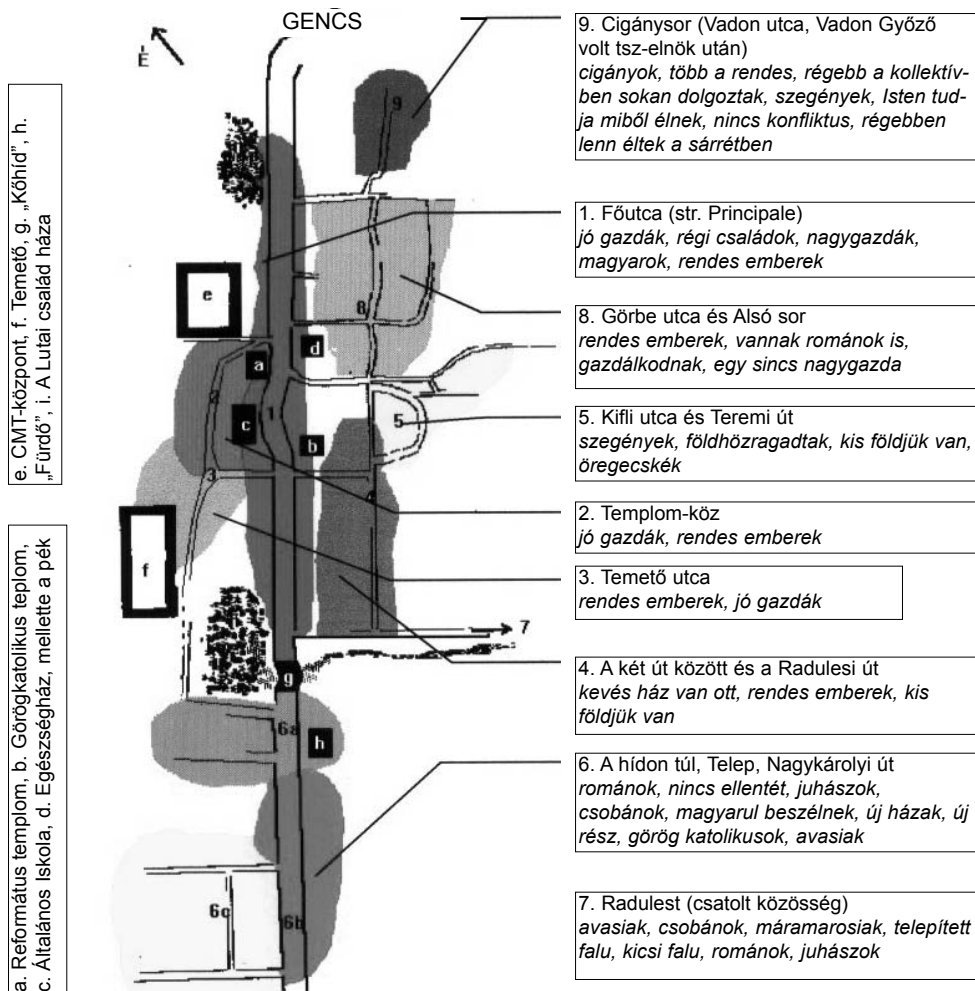
1992 és 1995 között több egyetem hallgatóinak részvételével folyt egy interdiszciplináris „falukutatás” Szatmár térségében, a magyar, ukrán és román határ mindhárom oldalán. Tanulmányaikat a hallgatók TDK-dolgozatként, majd önálló kötetben jelentették meg. E kötet „Falusi társadalom rejtett kapcsolatai” című fejezetéből mutatjuk be a határ romániai oldalán fekvő Gencs község mentális térképére vonatkozó részt.

A kutatás központi kérdése az volt, hogy milyen falurészekben gondolkodnak Gencs lakói, és a különböző falurészekhez tartozásból fakadó identitás befolyásolja-e, és ha igen, miként a társas kapcsolataikat és gazdasági viselkedésüket.

* TDK-dolgozat, később átszerkesztve megjelent: Borsos Endre, Csíte András és Letenyei László (szerk.) 1999: *Rendszerváltozás után. Falusi sorsforduló a Kárpát-medencében*. Budapest: MTA PTI és SZÁMALK kiadó. Köszönet a gencsi lakosoknak, továbbá munkatársainknak: Borsos Endrének, Csíte Andrásnak, György Istvánnak, Kovács Róbertnek és másoknak.

A kutatás adatgyűjtési módszere a mentális térkép rajzoltatás volt. A kutatók arra kérték a település különböző részein élő embereket, hogy vázolják fel egy üres papírlapra a település térképét, és azon jelöljék be különböző falurészeket, valamint a törésvonalakat, tájékozási pontokat, fő útvonalakat, csomópontokat. A térképrajzoltatást interjúorozat illetve kérdőíves adatfelvétel egészítette ki. A falurészek megítélését mindegyik adatgyűjtési technika alkalmazása során folyamatosan jegyezték.

A bemutatott térkép a kutatók mentális térképét tükrözi a térképrajzoltatás, az interjúk és a kérdőív adatainak feldolgozása alapján. A térképek feldolgozásához nem használtak számítógépes módszereket. A továbbiakban a szerzők szövege olvasható, rövidített és szerkesztett formában.

A gencsiek mentális térképe

620 TELEPÜLÉSKUTATÁS – VI. MENTÁLIS TÉRKÉP SZERKESZTÉSE

Terepmunkánkon Gencsen eleinte meglehetősen nehezünkre esett a tájékozdás. Nem kicsi a település, s a főútról nyíló utcák meglehetősen egyformának tűntek. Egy barátunk segítségképpen térképvázlatot rajzolt nekünk, feltüntetve rajta az utcákat, elágazásokat, fontosabb tájékozdási pontokat.

Nem sokkal később sikerült megszereznünk a falu kisléptékű térképét is, egy rendezési tervvel együtt. Egybevetve a kettőt, a különbség szembeszökő volt. A kézzel rajzolt térkép arányaiban jelentősen eltért a valóságostól: a fontosnak tartott részek megnöttek, a kevésbé fontosak elmosódtak vagy eltűntek. A kognitív elhatárolások a rajzon úgy jelentek meg, mint valódi határok, gyakran át lépve a tényleges földrajzi határokon, vagy éppen megerősítve azokat.

A mentális térkép megragadhatósága ettől a pillanattól fogva kiemelten foglalkoztatott bennünket. A terepmunkánk során, beszélgetések közben figyeltünk fel arra, hogy az egyes mentális terek „szelleme”, azaz jellege a falusiak szerint mennyire fontos információ. Ezt a tudást igyekeztek velünk az ismerkedés utáni első pillanatokban megosztani, mintegy megóvandó minket attól, hogy bizonyos negyedekbe betévedjünk, vagy higgyünk azoknak, akik ebben és ebben az utcában laknak.

Hogy ezek a terek valóban releváns kategóriák, az mutatta meg, hogy a Gencsen e témában készített interjúk során egymással összecsengő információkat kaptunk. A terek elhatárolódása pontos, kivétel csupán a Telep (6.) (lásd később). Fehér foltok egyáltalán nincsenek. A megkérdezetteknek mindig volt véleménye az egyes részek „szelleméről” is, azaz ismerték a hozzájuk fűződő sztereotípiákat, igaz, ezt nem feltétlenül osztották. Jellemzően tagadták azokat a negatív előítéleteket, melyek a saját utcájukra, falurészükre vonatkoztak. Megismertük a Vadon utca (*Strada Vadon*), azaz a Cigánytelep (9.) történetét: Vadon Győző volt tészelnőkről kapta a nevét, aki kijárta a területet a cigányok számára.

A sztereotípiák gyűjtésénél egyszerű szabályt követtünk: feljegyeztük, hogy mi hangzik el leggyakrabban a falurésszel kapcsolatban. Ez az eljárás egy csapdahelyzetet rejtett magában: a gyűjtött jellemzések a megkülönböztető vonásokat tartalmazzák, az azonosakat nem. Így például míg az adatközlő fontosnak tartotta megjegyezni egy utcáról, hogy ott jórészt szegény emberek élnek (szemben a falu többi részével, vagy épp az ő utcájával), addig nem említette meg azt, hogy reformátusok az utca lakói, hiszen a református községben ez természetes. Gencsen kiemelték, ha egy utcában románok (is) laktak, de nem beszéltek a nemzetiségről, ha a lakosok mind magyarok voltak, hiszen ezt természetesen tartották. Ilyen módon a ki nem mondott információknak is jelentősége van.

Feltűnt, hogy bizonyos részeket szinte ugyanazokkal a tulajdonságokkal jellemzik a helybeliek. Ilyen például Gencsen a Templom-köz és a Temető utca, ahol mindkettőről olyan adatokat kaptunk, hogy az ott élők rendes emberek, jó gazdák. (Hozzá hallhatjuk még azokat a ki nem mondott információkat, hogy magyarok és reformátusok, hiszen mondanák, ha ez nem így lenne.)

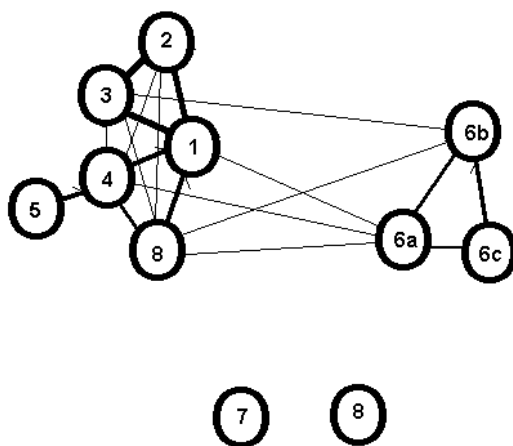
Miért tekintik a helybeliek két térnek ezt a két szomszédos, hasonló megítélésű utcát? A kérdés megválaszolására a kapcsolatháló-elemzést hívtuk segítségül.

A kérdőív adatai és a kiegészítő adatok alapján a háztartások kapcsolataira vonatkozó adatokat a falurészek szerint összegeztük.

Összehasonlítva az egyes részekben belüli és az azokon túlmutató kapcsolatokat azt a megállapítást tehetjük, hogy a részekben belüli (belső) kapcsolatok Gencsen minden esetben szignifikánsan erősebbek voltak az azokon túlmutató (külső) kapcsolatoknál.

Ez ad választ az imént feltett kérdésre, azaz, hogy miért tartanak a falubeliek két különböző térnek olyan, főbb tulajdonságaiban hasonlóan tartott utcát, mint a Templom és a Temető utcája Gencsen. Azért, mert az egyes utcákon belül olyan, egymáshoz sok szállal szorosan kapcsolódó háztartások vannak, amelyek belső kapcsolódása sokkal erősebb az utcán túlmutató (külső) kapcsolódásaikon.

A következő gráf Gencs mentális tereinek egymáshoz való kapcsolódásait ábrázolja. A ritkán előforduló (15% alatti) kapcsolatokat nem vettük figyelembe. A gráfból többféle információ is leolvasható. Az irány a gazdasági kapcsolatok

A gencsi falurészek lakói közötti társadalmi kapcsolatok gráfja

irányát jelöli. A négyféle vastagságú vonal azt jelenti, hogy a négyféle vizsgált kapcsolat (rokoni, baráti, gazdasági és civil szervezeti) közül hány köti össze a vizsgált részek lakóit. Nem súlyoztuk az adatokat aszerint, hogy milyen gyakran fordulnak elő. A pontok fizikai helye egy gráfon általában nem hordoz információt, itt viszont a falurészek mentális távolságát hivatott érzékeltetni.

622 TELEPÜLÉSKUTATÁS – VI. MENTÁLIS TÉRKÉP SZERKESZTÉSE

A gráfról a gencsi társadalmon belüli két csoport éles elhatárolódása olvasható le. Ez részben a családi koalíciók társadalomszervező erejéről tanúskodik, részben pedig a két mentális tér közötti távolságot mutatja. Gencsen két családi koalíció van. A református gazda családok többnyire 30–100 holdas birtokkal rendelkeztek a téészesítés előtt. A kommunista rendszerben vagy a háttérbe szorultak, vagy értelmiségiként kerültek vissza a falu elitjébe. Az „ellenpárt” azokat a korábban csak kevés földdel rendelkező görög katolikus családokat tömöríti, amelyek elegendő tőkét halmoztak fel ahhoz, hogy mára a gazdasági elit részévé váljanak, és versenyt támasszanak a „rég” elitnek.

A két nagy csoportot (a 6., „a hídon túl”, *versus* az összes többi) tulajdonképpen a helyi román és magyar társadalomnak feleltették meg.

Az eredmény azért meglepő, mert a kutatás három éve során bármikor kérdeztünk rá a románok és a magyarok kapcsolataira (akár a kérdőívben, akár interjúkban) a viszonyt mindkét oldalról nagyon jónak minősítették.

A „telep” kifejezést a gencsiek többsége minden „hídon túl” lakóra érti, és a telepiek egyforma megítélés alá esnek. Az ott élők azonban három alteret különböztetnek meg a hídon túli részen. A faluhoz legközelebb esők szerint ők még nem is tartoznak a telephez, és nem is a híd az igazi határ, hanem a fürdő, mert „az már a magyar világban is ott állt” (tehát nem lehet román, sem pedig új, ami az erre a részre vonatkozó sztereotípiá fontos eleme). Szerintük ők és a fürdő utca lakói magyarok: őket jelöltem 6.a-val.

A telepi főutca lakosai (6.b) szerint ők sem igazi telepiek, az csak lejjebb van, a mellékutcákban (6.c), ahol szabályosan egyenesek az utcák. (A hagyományos sztereotípiában ez az elem nem is szerepel, bár logikus, hogy egy telepen egyenes utcák legyenek.) A lakosok, bár gyakran románnak vallják magukat, különbséget tesznek maguk és a telepiek között; ez utóbbiak – a helyi megítélés szerint – románul beszélnek, Avasból költöztek ide, és csobánok, azaz juhászok.

A három altér közti kapcsolatok mindenesetre jóval *rétegezetebbek*, mint a falu más részeihez kötődő kapcsolatok.

Az egyes, magyarok által lakott terek (2., 3., 4., 8.) mind kapcsolódnak a központhoz, ám kevésbé egymáshoz.

Valódi periférikus helyzetű falurész csupán egy van, a Kifli utca – Teremi út vidéke (5.). Hagyományosan szegény és elöregedett lakossága a központból csak áttételesen érhető el.

Egyetlen szállal sem kötődik a falu társadalmához a közigazgatásilag hozzá tartozó „telepített” román aprófalú, Radulesti (7.) és a térben jól körülhatároltan élő harminc cigány család a Vadon utcában (9.).

E sajátos szerkezetű kapcsolatháló magyarázatot ad egy történetre, amelyet Kató Csilla jegyzett fel 1993-as terepmunkánk alkalmával.

Egy idős, egyedülálló özvegyasszony földjét, melyet a hölgy, mindenki tudtával, eladásra kínált fel, a református gazdák közül senki sem vásárolt meg. Ezzel lehetővé tették, hogy a területet – a szokottnál alacsonyabb áron – egy telep-i román farmer megvegye.

A történetek magyarázata szerintünk a gazdasági cselekvés beágyazottságában keresendő. A hölgy, egy régi, nagy presztízsű gazdacsalád leszármazottja, bár akkor már egyedül élt, tulajdonképpen nem volt egyedül. Volt egy felnőtt fia, aki már akkor öt éve átszökött Magyarországra, és azóta nem is írt – azt sem tudták róla otthon, él-e, hal-e. Ő volt az idős asszony reménysége. Amikor a hölgy eladásra kínálta a földjét, ezzel explicit módon azt fejezte ki, hogy nem bízik már abban, hogy a fia visszajön, gazdálkodni kezd. A többi helyi gazda akkor nemrégiben kezdte a gazdálkodást jórészt a visszaszerzett birtokokon. Együttműködésük íratlan alapszabálya a régi birtokstruktúrához való visszatérés volt, amelyben senki sem feni a fogát arra, ami a többieket „ősi jog” szerint is megilleti.

E struktúrában az asszony földjeinek is megvolt a maga helye, ezért akármelyik gazda tett volna ajánlatot, az megszegte volna az íratlan szabályt és a feltámasztott tradíciót. Ajánlatot tenni azért sem lett volna etikus – hallottuk egy másik magyarázatban –, mert a földeket az elveszett fiú számára mindenképpen tartalékolni kellett volna, hogy ő rendelkezhesen vele. Aki megveszi a földet, az ráadásul az idős özvegy reménységét is elveszi. Ezt a felelősséget a gazdák közül senki sem merte vállalni, így vásárolhatta meg a területet (ár alatt) a román mezőgazdasági vállalkozó, akit nem befolyásolt a magyar társadalom kapcsolathálójából fakadó normatív kötöttség.

Letenyei László 1997: Kőszeg mentális térképe és ingatlantérképe*

A TeTT Consult Kft. 1997-ben a kőszegi Általános rendezési terv előkészítéséhez gazdasági batástanulmányt és ennek részeként ingatlanpiaci felmérést készített. A tanulmány elkészítésében Jaksa Renáta, Rosivall Ágnes és Varga-Ötvös Béla nyújtott segítséget.

A kutatás célja az ingatlanpiaci helyzet felmérése és a várható tendenciák előrejelzése volt. A felmérés során kiderült, hogy az ingatlanok népszámlálási, városrendezési vagy választóközrzetek szerinti besorolása esetén nem mutathatók ki jelentősebb ingatlanpiaci különbségek az egyes városrészek között. Ez ellentmondott a kutatók által érzékelt ingatlanpiaci helyzetnek, mely szerint jelentős a különbség az egyes városrészek között. Ez indokolta a mentális terek feltérképezését, és annak vizsgálatát, hogy az egyes mentális terek ingatlanárai közt szignifikáns különbség mutatkozik-e.

A kutatás mentális térkép rajzoltatásra, interjúkra és reprezentatív kérdőíves felmérésre épült. Az adatokat kvantitatív és kvalitatív módszerekkel is elemezték. A továbbiakban a szerzők szövege olvasható szerkesztett formában.

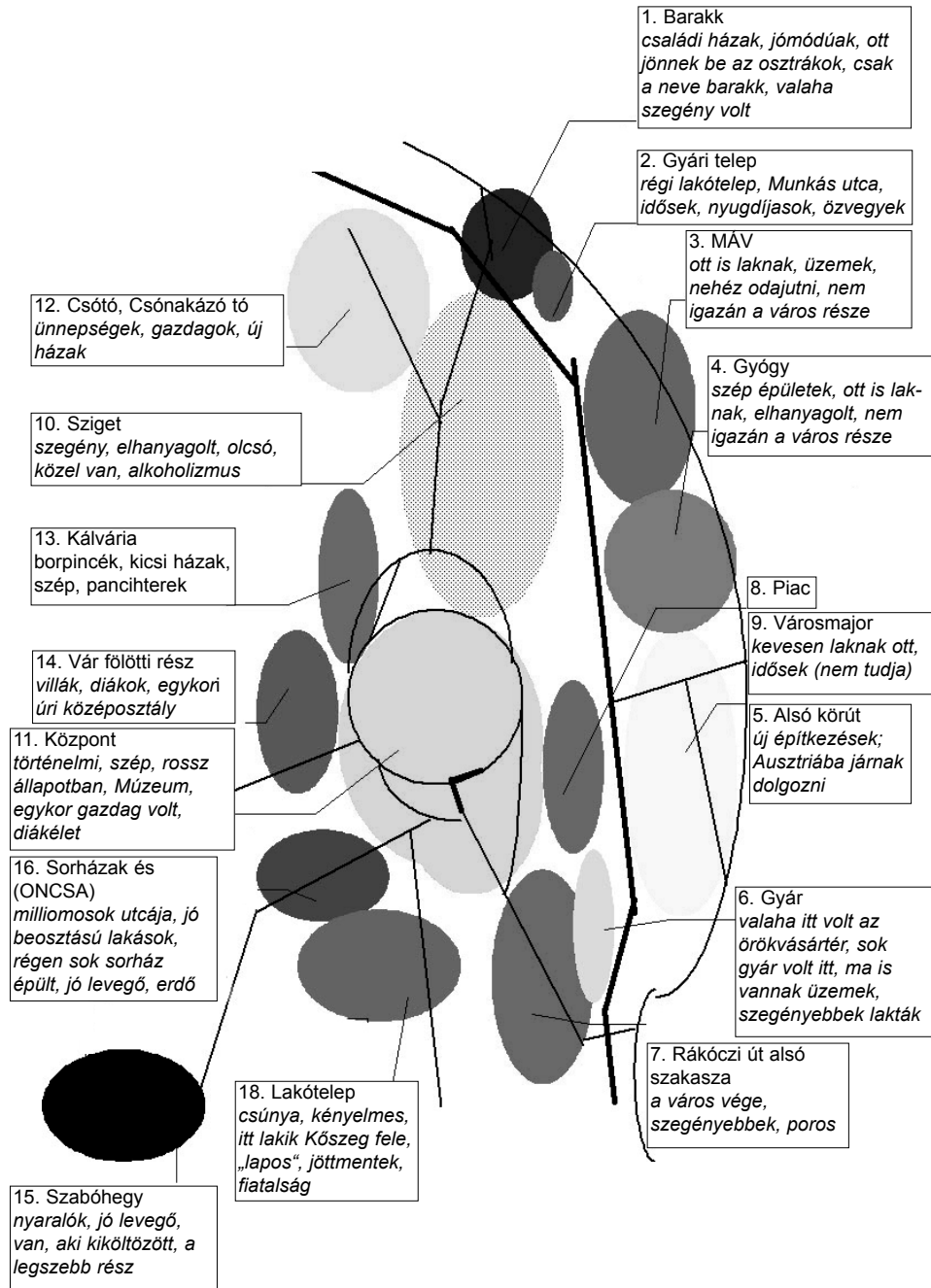
A megbízót az érdekelte, hogy melyik városnegyedben milyenek az ingatlanárak, és mik a várható tendenciák. Kérdés maradt viszont, hogy mi az a városnegyed. A népszámlálási, városrendezési vagy választóközrzeteket is választhatuk volna, de azt tapasztaltuk, hogy a kőszegiek nem nagyon tudták, hogy hol vannak ezeknek a formális közrzeteknek a határai. A formális közrzetek szerint az ingatlanpiaci árak nem mutattak területi különbségeket.

Az egyes városrészek megnevezésére a kőszegieknek saját elnevezéseik voltak, amelyeket viszont a reprezentatív kérdőíves felmérés szerint megkérdezettek 98%-a ismert. A városrészeket és a hozzájuk kötődő jellemzéseket egy térképen szerepeltettük. Az előzőhöz hasonlóan itt is a helyi kategóriákat, elnevezéseket használtuk. Az egyes városrészek jellemzésekor az elhangzott kategóriák egyszerű gyakoriságát vettük alapul.

Hozzá kell tennünk, hogy a városrendezési közrzetek megítélésünk szerint elég pontosan követik a mentális térképek határait, csak éppen több mentális teret sorolnak egy közrzetbe. Az elemzések során ezért inkább következetesen saját felméréseink adataira támaszkodtunk.

A következő oldalon egy mentális térkép látható, amelyet az adatgyűjtés alapján magunk rajzoltunk. A különböző városnegyedeket különböző színnel jelöltük. A hozzájuk tartozó magyarázó szövegfülekben adtuk meg a városnegyed helyi elnevezését és az interjúk során leggyakrabban előforduló sztereotíp jellemzéseket.

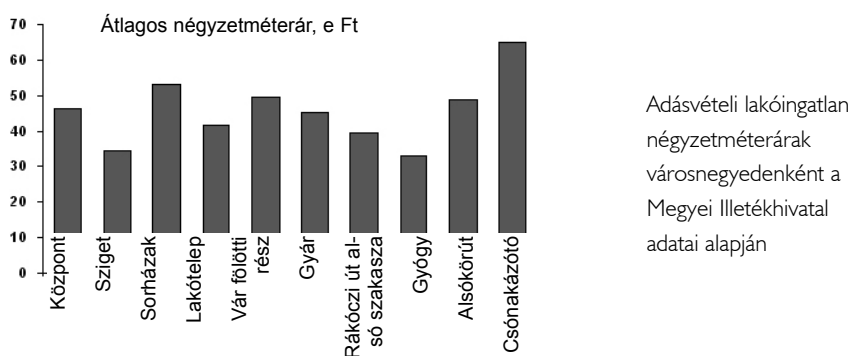
* TeTT Consult Kft. Kézirat.

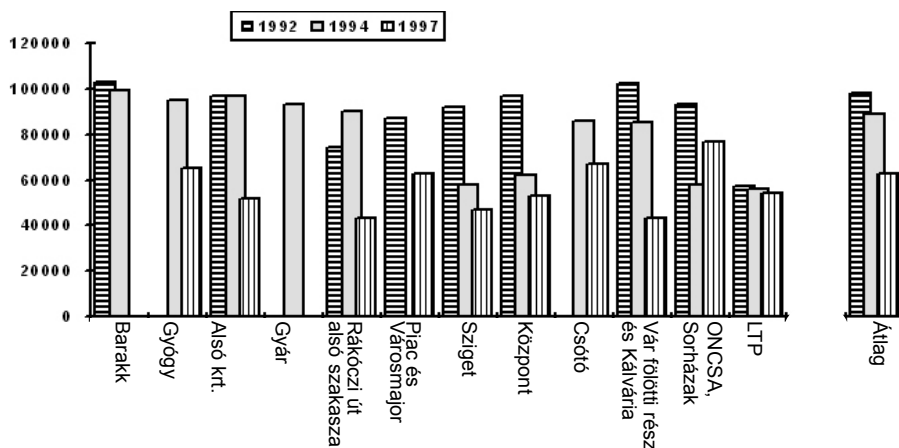
Kőszeg lakóinak mentális térképe

626 TELEPÜLÉSKUTATÁS – VI. MENTÁLIS TÉRKÉP SZERKESZTÉSE

A mentális térkép kategóriái alapján végre egy nyelvet beszélhettünk a kőszegi lakossággal. Feladatunk az volt, hogy az így feltérképezett városnegyedek ingatlanpiaci mozgásait feltárjuk. Az alábbiakban három megközelítést mutatunk be, az első a tényleges adásvételekből, a második az ingatlanpiaci hirdetésekéből, a harmadik pedig a piaci forgási sebességből, azaz az ingatlanok eladhatóságából indul ki. A megvalósult adásvételekre vonatkozó információkat a Megyei Illeték-hivattaltól kaptuk meg, ezt mutatja a következő diagram.

Egész Kőszegre vonatkozóan az ingatlanok átlagára 44 ezer Ft/m² volt. A tulajdonosok azonban az ingatlanok többségét a realizálható piaci árnál 10–50 százalékkal magasabbra tartják. A következő diagramról az ingatlanok „kikiáltási ára”, azaz helyi lapokban, hirdetési újságokban megjelent kínálati ára olvasható

Az eladásra kínált kőszegi ingatlanok kínálati ára városnegyedenként 1992-ben, 1994-ben és 1997-ben, 1997-es árakon számolva (e Ft/m²)

le. A diagramon az is látszik, hogy az árak 1992 óta az inflációnál lassabban növekedtek, azaz relatív áresés következett be.

1997-ben az ingatlanokat átlagosan egyharmadával magasabb áron hirdették, mint ahogy el lehetett adni. A lakótelepi és a rosszabb helyen fekvő lakások és parasztházak esetében a különbség jóval kisebb (10% körüli) volt, mint a központi lakások és a családi házak esetében (54%). A nagy értékű ingatlanok esetében olyan messze volt a keresleti és a kínálati ár, hogy ezek nem forogtak.

A harmadik ingatlanpiaci becsléshez az eladási árat és az eladás valószínűségét egyszerre vettük figyelembe. Az eladás valószínűségét a meghirdetett és az eladott ingatlanok hányadosa jelenti.

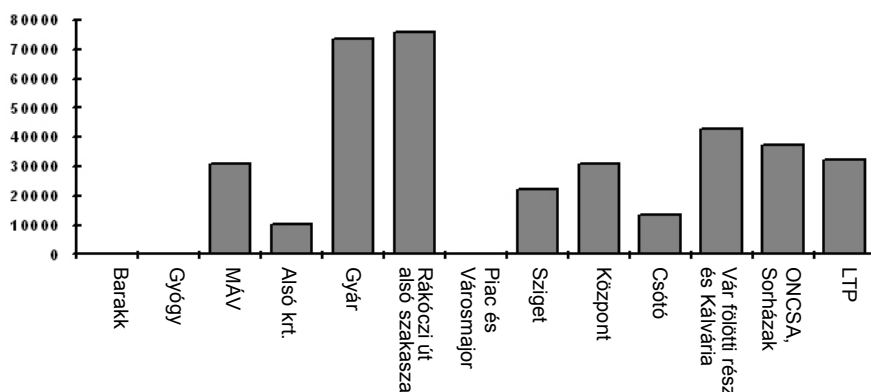
a városrész neve	eladott ingatlanok / hirdetett ingatlanok
Barakk	0
Gyári telep	0
Gyógy és MÁV	0,5
Alsó körút	0,2
Gyár	2,5
Rákóczi út alsó szakasza	2,5
Sziget	0,4
Piac és Városmajor	0
Központ	0,6
Csónakázótó környéke	0,2
Vár fölötti rész	0,7
Sorházak és ONCSA	0,6
Lakótelep	0,6
Nem ismert	0
Összesen	67/238 = 0,28

Az ingatlanok forgalmi valószínűsége 1997-ben városnegyedenként

Ha a városnegyedenkénti forgalmi valószínűséget szorozzuk az átlagos eladási négyzetméterárral, olyan mutatót kapunk, amely a városnegyedek ingatlanjainak valós forgalmi értékét fejezi ki. A mutatónak elsősorban nem az abszolút értéke, hanem a többi városnegyedhez viszonyított nagysága számít. Ezt mutatja a következő oldalon látható oszlopdiagram.

628 TELEPÜLÉSKUTATÁS – VI. MENTÁLIS TÉRKÉP SZERKESZTÉSE

Az ingatlanok forgalmi valószínűség alapján számított piaci értéke a különböző kőszegi városnegyedekben

A diagramról leolvasható, hogy Kőszegen – a városban elhúzódó recesszió és a jövedelemkiesés miatt – éppen a kevésbé preferált ingatlanok, a lakótelepi lakások és a „külvárosi” lakások tudták megőrizni az értéküket, sőt, mivel ezeknek nagyobb a forgási sebességük, jobb befektetésnek számítanak, mint a jobb városnegyedekben fekvő jobb ingatlanok. Az eladási valószínűséggel szorzott ár eltér attól, amit egy értékbecsülő vagy maga a tulajdonos gondolna, viszont közelebb áll a piaci realitásokhoz. Természetesen az ingatlanok nem ezen az áron kelnek el, hanem vagy magasabb áron, vagy pedig egyáltalán nem találnak vevőre.

Csernák Boldizsár 2002: Befogadóállomásokon élő menekültek helyismerete és térhasználati szokásai*

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosság 2002 őszén kutatást készített a magyarországi befogadó állomásokon élő menekültekről. A kutatás vezetője Sik Endre volt. A kutatás kérdése – többek közt – az volt, hogy miként használják a menekültek a táborokat, és mennyire tudja a tábor az otthon normális körülményeit biztosítani. A kérdés megválaszolásához a kérdezőbiztos egy üres papírlapra a tábor térképét rajzoltatta interjúalányaival. Az adatfelvételt egy kvantitatív jellegű

* Kézirat, várható megjelenés 2004 őszén az MTA Migrációs és Menekültügyi Kutatóközpont kiadásában. A tervezett kötet szerkesztői: Kovács András és Tóth Judit.

adatfeldolgozás követte; a kutató a rajzokat elsősorban abból a szempontból értékelte, hogy különböző tájékoztatósi pontok (iránypontok) hányszor fordulnak elő az egyes rajzokon. A kutatás másik itt tárgyalandó kérdése a menekültek országismeretére vonatkozott. A kérdezettek egy tematikus Magyarország-térképet kaptak, rajta 12 nagyobb település helyzetével, melyeket össze kellett kötni a mellékelt helységnevekkel. A kutatást kérdőíves adatfelvétel egészítette ki, de ennek eredményei a választott szövegrészletben nem jelennek meg. A továbbiakban az eredeti szöveg egy részlete olvasható, a szerzővel egyeztetett, rövidített és szerkesztett formában.

ORSZÁGISMERET

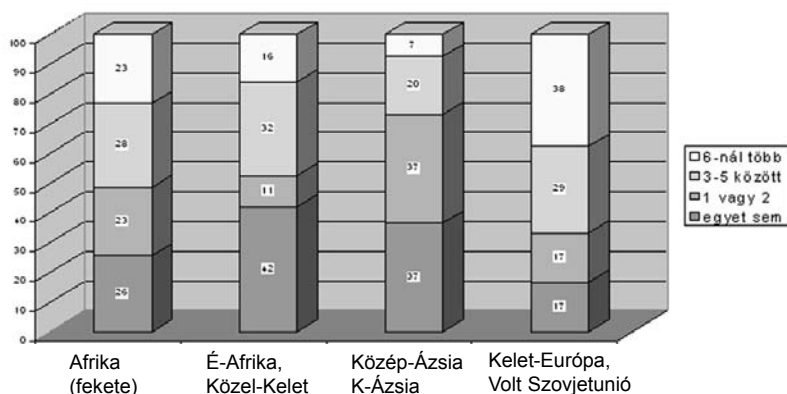
A válaszadók országismeretére vonatkozott – többek között – egy olyan feladat, mely során egy tematikus Magyarország-térképen kellett 12 megadott várost megnevezni.

A kérdezettek 31%-a egyetlen magyarországi települést sem ismert fel. További 22%-uk csak a főváros és még egy város – általában saját befogadó állomásának helyzetét tudta megállapítani. A menekültek 28%-a 3 és 5 várost tudott megnevezni. Elég nagy hányad (19%) 6-nál több várost is helyesen be tudott jelölni.

Az országismeret szempontjából a származási hely mutatott szignifikáns különbségeket. A Kelet-közép-Európából érkezettek körében a legjobb, és a Kelet-Ázsia, Közép-Ázsia régióból érkezettek körében a legrosszabbak a mutatók.

A menekültek helyismeretére jellemző, hogy harmaduk egyet sem, több mint felük legfeljebb 1-2 várost ismer az országban. Egynegyedük ezzel szemben

Jól elhelyezett városok (%)

630 TELEPÜLÉSKUTATÁS – VI. MENTÁLIS TÉRKÉP SZERKESZTÉSE

6-nál több várost tudott elhelyezni a sematikus térképen.

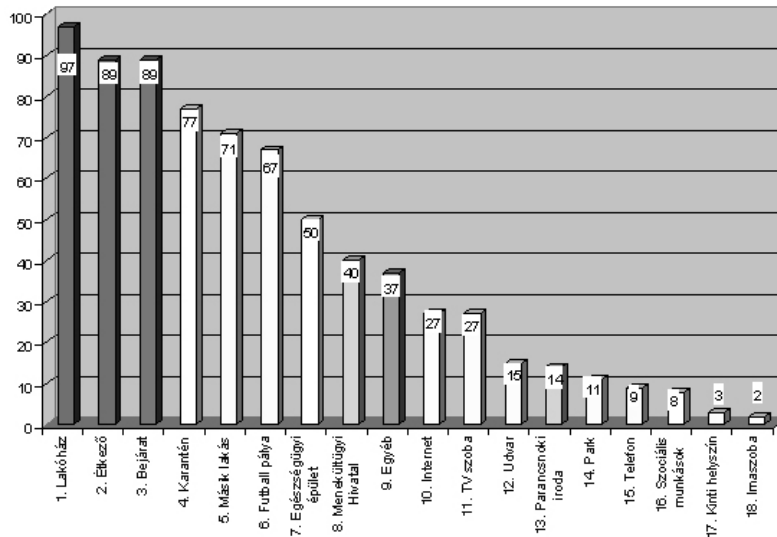
A menekülttáborok mentális térképére vonatkozó kutatás legfontosabb adatforrása a bicskei, a debreceni és a békéscsabai menekülttáborban a 147 kérdezett által készített 92 rajz mint saját mentális térképük. A rajzoltatás több szempontból is jó módszernek bizonyult. Egyrészt, kontrollált a táborlakók környezete és az ahhoz való viszony. Másrészt, a rajzok kevésbé szülnék ellenérzést, bizalmatlanságot a speciális helyzetben lévő válaszadók körében, mint a kérdőíves megkérdezés. Harmadrészt, a rajz segít a kulturális különbség áthidalásában viszonylag független a származástól, társadalmi helyzettől és életkortól, az eredmények könnyen összehasonlíthatók.

A térképek segítségével megismerhetjük a menekültek táborészlelését, táborhasználati szokásait és a táborok szolgáltatásainak eredményességét. A rajzok alapján kiderül, hogy a tábor helyszínei közül melyek a fontosak a lakók számára. Módszertanilag az elemzésnek ezt a szakaszát úgy oldottuk meg, hogy a rajzokon előforduló helyszíneket számítógépes adatbázisban rögzítettük.

Az előfordulási gyakoriság mentén sorrend alakítható ki, amely aztán összevethető az egyes táborok vagy a menekült származása mentén. Az épületek csoportosíthatóak funkcióik szerint: típusokat alkotnak a hivatalos épületek, az alapvető szükségleteket kielégítő épületek, vagy a szórakozással kapcsolatos épületek csoportjai. A berajzolt útvonalak alapján képet kaphatunk a táborlakók életformájáról, aktivitásáról, és ezek alapján lelki állapotáról. A táborok felől közelítve megismerhetjük az egyes táborok kihasználtságát, ha összehasonlítjuk a használt épületeket az összes épülettel.

A táborok eltérő alaprajzstruktúrája és építészeti megoldása torzítást okoz, amit sajnos nem lehet kiküszöbölni. A többfunkciós épületek általában csak az egyik szolgáltatás alapján vannak elnevezve a rajzokon, holott előfordulhat, hogy a rajzoló nemcsak azt használja. A debreceni menekülttáborban például az internetszoba az egyik lakóépületben van, a szociális munkások irodái pedig az információs ház nevű épületben találhatóak.

A következő diagram azokat a szolgáltatásokat összegzi, amelyek mindhárom táborban fellelhetőek. Az adatokat súlyoztuk, a súlyozás eredményeként az egyes táborok ugyanakkora szerepet kapnak. Az ábrán található százalék azt jelenti, hogy adott épület/szolgáltatás az összes rajz hány százalékán volt fellelhető.

Az adott épület vagy szolgáltatás előfordulási gyakorisága a rajzokon, a három táborban összesen

A kutatás alapján megállapítható volt, hogy a tábori körülmények korlátozottan hasonlítanak az otthoni, megszokott körülményekre, a tábor inkább az alapvető szükségletek ellátását, a menekült „túlélését” biztosítja. Erre utal, hogy a rajzokon leggyakrabban az alapvető szükségleteket, az alvást és a táplálkozást szolgáló épületek, a Lakóház és az Étkező fordulnak elő. A gyakorisági sorban ezután a menekültek közösségi tevékenységét kielégítő létesítmények következnek, mint a Focipálya vagy a Másik lakás, azaz egy másik menekült meglátogatása. Ezután következik a Menekültügyi Hivatal, melynek gyakorlati szerepe mellett szimbolikus jelentősége is nagy, hiszen kapcsolódási pont a külvilággal, a helyi hatóságokkal. Csernák Boldizsár megjegyzi, hogy „sokat elárul a Hivatallal kapcsolatos érzelmekről, hogy sok rajzon »police« felirattal illetik”.

Letenyei László 2002: Eger mentális térképe*

Eger rendezési tervét a Rosivall Kft. készítette. A tervezői munka során a megbíró egeri önkormányzat munkatársai felbútták a tervező figyelmét a történelmi városrészek kiemelt szerepére a város életében. Elvárásként fogalmazták meg, hogy az egyes városrészek karakterére legyenek tekintettel a tervezői munka során. A Rosivall Kft. ezért kérte fel a TeTT Consult Kft.-t. A kutatáshoz előzetes információként két dokumentumot kaptunk: az egeri várostérképet, mely feltünteti a történelmi városrész-kategóriákat, illetve Eger Város Történelmi Városrészeinek térképét, melyet 1992-ben a Váti Kbt. részére az egyik önkormányzati dolgozó állított össze.

A kutatási kérdés az volt, hogy a történelmi városrészek napjainkban is megőrizték-e sajátos karakterüket. Ha igen, akkor hol bízódunk a batáiraik, és miként jellemezhetők ezek a karakterek? Miként jelenjen meg mindez a készülő rendezési tervben?

A kutatók abból indultak ki, hogy ezúttal nem Eger történelmi városrész térképét, hanem kortárs mentális térképét akarják elkészíteni. A történelmi városrészek egy adott városban a történelmi korok mentális térképét tükrözik, azaz évszázadokon át rögzült egykori közigazgatási batárokat és a „helyek szellemét”. A (kortárs) mentális térkép a ma érvényesnek tekintett városrészeket és azok karaktereit tükrözi, amelyek részben a tradíció (történelmi városrészek), részben pedig a mai hétköznapi élet tapasztalatain alapulnak.

A kutatók az adatgyűjtést interjúorozattal és telefonos közvélemény-kutatással végezték. A továbbiakban a szerző szövege olvasható szerkesztett formában.

Eger város mentális térképének elkészítéséhez a következő előzetes dokumentumokat kaptuk:

- Eger Város Történelmi Városrészeinek térképe. Eger Önkormányzata 1992;
- Heves Megyei Illetékhivatal, városrészenkénti csoportosítás, 2001;
- Eger várostérkép városrész-elnevezései, Nyír-Karta, Topográf, 2002.

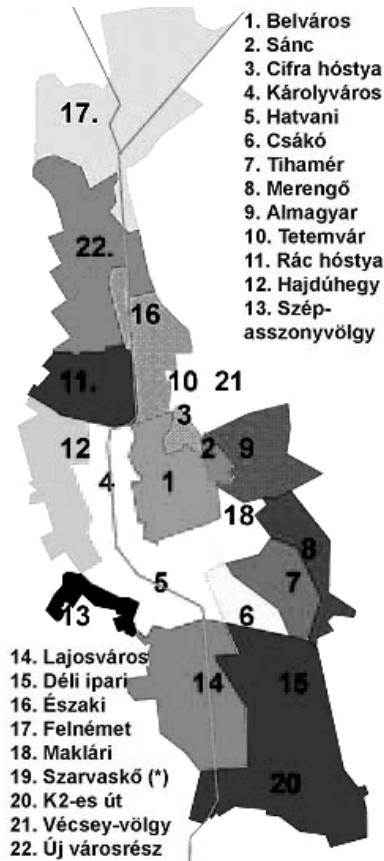
A három forrás különbözött egymástól. Az eltéréseket, illetve a saját adatgyűjtésből származó városrész-elnevezéseket mutatja a következő táblázat.

* TeTT Consult Kft. Kézirat.

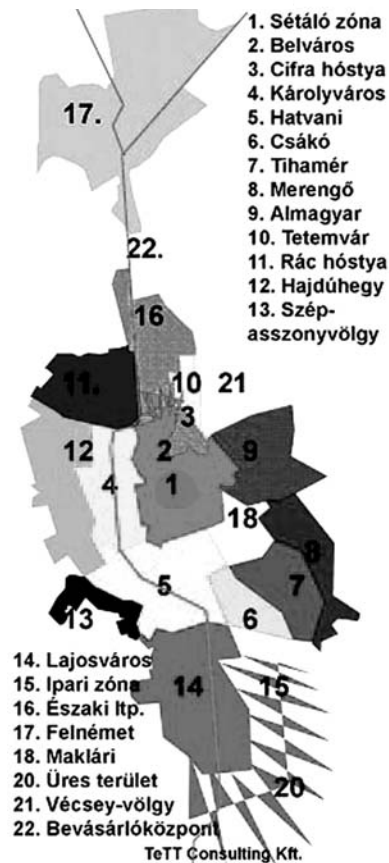
Eger Önkormányzata, 1992	Heves Megyei Illetékhatival rendszerzése, 2001	Városkép-megjelölések, 2002	TeTT Kft. Adatgyűjtés, 2002
<ol style="list-style-type: none"> 1. Belváros 2. Sánc 3. Cifra hóstya 4. Károlyváros 5. Hatvani hóstya 6. Csákó 7. Tihamér 8. Merengő 9. Almagyar 10. Tetenvár 11. Rác hóstya 12. Hajdúhegy 13. Szépasszonyvölgy 14. Lajosváros 15. Déli Ipari 16. Északi városrész 17. Felnémet 18. Maklári hóstya 19. Szarvaskő (önállószűlt) 20. K2 út és környéke 21. Vécsey völgy 22. Új városrész 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Belváros 2. Hajdúhegy 3. Szépasszonyvölgy 4. Hatvani hóstya 5. Tihamér – Hadnagy út 6. Csákány – Hell út 7. Rövid – Kertész út 8. Almagyar 9. Északi Lakótelep 10. Szala – Ráchegy 11. Lajosváros 12. Felnémet 13. Pásztorvölgy 14. 1. számú ltp. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Belváros 2. Népkert 3. Cifra hóstya 4. Károlyváros 5. Hatvani hóstya 6. Csákó 7. Tihamér 8. Csákány u. ltp. 9. Almagyar 10. Tetenvár 11. Rác hóstya 12. Hajdúhegy 13. Szépasszonyvölgy 14. Lajosváros 15. Vár 16. Északi lakótelep 17. Felnémet 18. Maklári hóstya 19. Pásztorvölgy 20. Hadnagy u. ltp. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sétáló belváros 2. Külső belváros 3. Cifra hóstya 4. Károlyváros 5. Hatvani hóstya 6. Csákó 7. Tihamér 8. Déli lakótelep 9. Almagyar+Vécsey völgy 10. Tetenvár 11. Rác hóstya 12. Hajdúhegy 13. Szépasszonyvölgy 14. Lajosváros 15. Északi lakótelep 16. Felnémet 18. Maklári hóstya 19. Bevásárlóközpont

Eger városrészei különböző adatforrások szerint

634 TELEPÜLÉSKUTATÁS – VI. MENTÁLIS TÉRKÉP SZERKESZTÉSE

Eger városrészei,
Eger város önkormányzata (1992) nyomán

Eger mentális térképe, 2002

Eger városrészei. Eger Önkormányzata (1992) illetve a TeTT Consulting lakossági interjúi és kérdőíves felmérése (2002) adatai alapján

Megállapítható volt, hogy Egerben a hagyományos (történelmi) városrészeknek és elnevezéseiknek a hétköznapi tájékozódásban és tudásban nagy jelentősége van, de az erre vonatkozó tudás nem egységes. A város szerves fejlődése során egyes városrészek funkciói, illetve határai átalakultak, ezért ezek újbóli megállapítására feltétlenül szükség van. Evégből először interjúsorozatot készítettünk a település néhány ingatlanközvetítő cégével. Az interjúk alapján a legtöbb városrész kognitív érvényességét (azaz, hogy a város mai lakosai szerint egy létező vagy egy nem létező városrésztől van szó) sikerült megállapítani. A kérdéses helyekre személyesen is elmentünk, és abban a negyedben élő, azt jól ismerő emberekkel készítettünk interjúkat. Ezek alapján körvonalazódott a mi képünk Egerről.

Városrész Eger önkormányzata szerint (1992)	Határ törésvonal	Iránypontok	Fő útvonalak	Csomó- pontok	Sztereo- típiák
1. <i>Belváros</i>	Vár, Népkért, vasút, Tűzoltó tér	TESCO, Kultúrház, Minaret stb.	Belvároson belül. Átjárók. Észak-Dél útvonal	Dobó tér, Minaret, Főiskola	Vendégsze- retet, régi egriek
2. <i>Sánc</i>	Szarvas tér	Iskola	Nincs adat	NA*	Jók
3. <i>Cifra hóstya</i>	Vár, domboldal	Vasút- állomás, Vár	Belváros felé, észak felé	Vasúti átkelő, Cifrakapu tér	Kedves emberek
4. <i>Károlyváros</i>	Táblák	Busz- megállók	Lajostér, Belváros	Kisasszony út	Rendesek, igyekvők
5. <i>Hatvani hóstya</i>	Laktanyaút, fő útvonal	Állomás, templom	Belváros felé, vasút felé	APEH, vasút- állomás	Elmaradott környék
6. <i>Csákó</i>	Népkert	Iskola, mozi	Fő útvonal	Vasút- állomás	Kedvesek
7. <i>Tihamér</i>	Deák F. út	Strand, vár	Kertész, hadnagy	központ	Vegyesek
8. <i>Merengő</i>	NA				
9. <i>Almagyar</i>	Sánc	Iskola	Dobó tér, Vörös M.	Szarvas tér, posták	Kedvesek
10. <i>Tetemvár</i>	Cira kapu út, török frigyes	Üzletek	Fő útvonal	Tesco busz- megállók	Egyszerűek
11. <i>Rác hóstya</i>	Kerecsény, Ostoros	Templom	központ	Üzleteknél	Vegyesek
12. <i>Hajdúhegy</i>	Busz- forgalom	Iskolák, üzletek	centrum	4 sávós	Normálisak
13. <i>Szépasszony- völgy</i>					
14. <i>Lajosváros</i>	Vasút- állomás	Üzletek stb.	Mátyás út	postánál	Vegyesek
15. <i>Déli Ipari</i>	NA	NA	NA	NA	NA
16. <i>Északi városrész (északi lakótelep)</i>	Olasz út, Háztípus	Templom, polgárm. hivatal	Rákóczi, Cifrakapu	Tesco, centrum	Szegényeb- bek. Ma már nincs különbség
17. <i>Felnémet</i>					
18. <i>Maklári hóstya</i>	Szarvas tér	Iskolák	Kertész utca	Posta, templom	Türelmesek
19. <i>Szarvaskő (önállószűl)</i>	NA	NA	NA	NA	NA
20. <i>K2 út és környéke</i>	NA	NA	NA	NA	NA
21. <i>Vécsey völgy</i>	Kerületek, almagyar	Templom iskola, óvoda	Tetemvárút, várállomás	Szarvas tér, Maklári, andornai	Ember- ségesek
22. <i>Új városrész</i>					
30. <i>Ostoros</i>	Eger tavai	Üzletek, iskola	Petőfi	Központ Bér utca	Rendesek
31. <i>Egerszalók</i>	Határút	Templom stb.	Egri utca	Centrum	Őszinték
32. <i>Andornaktálya</i>	Tábla	Áruházak, posta	Széchenyi	Busz- megállók	Vegyesek
33. <i>Felsőtárkány</i>	Andor, Eger	Polgármes- teri hivatal	Fő útvonal	Óvodáknál, buszoknál	Kedvesek

Eger város mentális térképeinek elemei

* NA – Nincs adat

636 TELEPÜLÉSKUTATÁS – VI. MENTÁLIS TÉRKÉP SZERKESZTÉSE

A mentális térkép megrajzolása után az volt a kérdés, hogy az egriek többsége szerint is úgy néz-e ki Eger, mint ahogy mi látni véltük néhány napos interjúorozatunk végére. Ennek megállapítására telefonos közvélemény-kutatást végeztünk, egy 500 fős, városrészenként rétegzett véletlen minta alapján. Az eredményeket táblázatban foglaltuk össze. A következő táblázat az egriek mentális térképének legfontosabb elemeit tartalmazza: az egyes mentális terek megnevezését, határait, tájékozódási pontjait, útvonalait, csomópontjait és a városrészhez kötődő leggyakrabban elhangzó asszociációkat.

A „lokálpatrióta index” azt mutatja, hogy a városnegyedbeli válaszadók – a más városnegyedbeliekhez képest – milyen régóta élnek az adott városnegyedben. Minél magasabb ez a szám, feltehetően annál inkább kötődnek a városnegyedhez a válaszadók. Kiszámítását az indokolta, hogy bizonyos városrészek lakosai – noha tréfásan – megemlítették, hogy más városrészek lakói csak „*gyűttmentek*” hozzájuk képest. Az index segíthet tisztább képet kapni e kérdésben.

A történelmi városrészek és a mai városrészek nagymértékben fedik egymást, ami Magyarországon ritka. Ennek ellenére a város szívében jelentős változások történtek: a mentális térképről eltűnt a Sánc, legfeljebb az ott lakók használják ezt a kategóriát, az ingatlanpiac és a kívülállók nem. A belváros egy részét sétálóutcákká alakították. A mentális térképen a belvárosnak ez a része Sétálózónaként önállóvá alakult. Ezt a változást az ingatlanpiac is tükrözi: az árak szignifikánsan magasabbak, mint belváros többi részén.

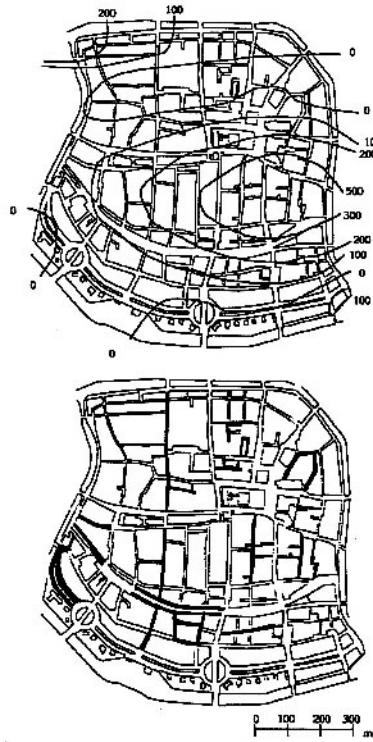
Városrész, Váti (1992) besorolás szerint	Lokál-patrióta index	A városrész viszonya Eger várossal	Hiányolt szolgáltatás	A városrész javasolt funkciója (leggyakrabban első helyen említett)
1. Belváros	100	Harmonikus	Semmi, utak, gyógyszertár	Lakóövezet, idegenforgalom, kisvállalkozás
2. Sánc	65	Háttérbe szorított	Utak	Egyéb
3. Cifra hóstya	93	Harmonikus, kissé előnyös	Semmi, mozi	Lakóövezet, kisvállalkozás
4. Károlyváros	82	Harmonikus, kissé hátrányos	Utak, gyógyszertár, szórakozóhely	Lakóövezet, idegenforgalom
5. Hatvani hóstya	100	Harmonikus, kissé hátrányos	Fodrász-kozmetika, szórakozóhely, mozi, hentes, posta, gyógyszertár	Lakóövezet, kisvállalkozás
6. Csákó	59	Harmonikus	Utak, szórakozóhely	Lakóövezet
7. Tihamér	52	Harmonikus, kissé előnyös	Utak, sok minden, hentes, gyógyszertár	Lakóövezet, idegenforgalom
8. Merengő	NA	NA*	NA	NA
9. Almagyar	73	Előnyös helyzetű	Semmi, sok minden	Lakóövezet, idegenforgalom, kisvállalkozás
10. Tetemvár	NA			
11. Rác hóstya	NA			
12. Hajdúhegy	76	Inkább hátrányos helyzetű	Gyógyszertár, szórakozóhely, sok minden	Lakóövezet, kisvállalkozás
13. Szépassz-szonyvölgy	NA			
14. Lajosváros	65	Harmonikus, kissé előnyös helyzetű	Utak, hentes, semmi, szórakozóhely	Lakóövezet, idegenforgalom, kisvállalkozás
15. Déli Ipari	NA			
16. Északi városrész (északi lakótelep)	65	Harmonikus	Utak, szórakozóhely, fodrász-kozmetika, hentes, mozi	Lakóövezet
17. Felnémet	86	Inkább hátrányos helyzetű	Utak, távol van Egertől, sok minden	Lakóövezet, kisvállalkozás
18. Maklári hóstya	91	Harmonikus	Sok minden, gyógyszertár, posta	Lakóövezet
19. Szarvaskő (önállósult)	NA			
20. K2 út és környéke	NA			
21. Vécsey völgy	NA			
22. Új városrész	NA			
30. Ostoros	45	Előnyös helyzet	Szórakozóhely, semmi, posta	Kisvállalkozás, idegenforgalom, lakóövezet
31. Egerszalók	41	Előnyös helyzet	Szórakozóhely, gyógyszertár, sok minden, utak, posta	Kisvállalkozás, lakóövezet, idegenforgalom
32. Andornak-tálya	23	Harmonikus viszony	Szórakozóhely, fodrász, gyógyszertár, posta	Kisvállalkozás, lakóövezet
33. Felsőtárkány	96	Előnyös helyzet	Mozi, fodrász-kozmetika	Kisvállalkozás, lakóövezet

Eger városrészeinek néhány sajátága

* NA – Nincs adat

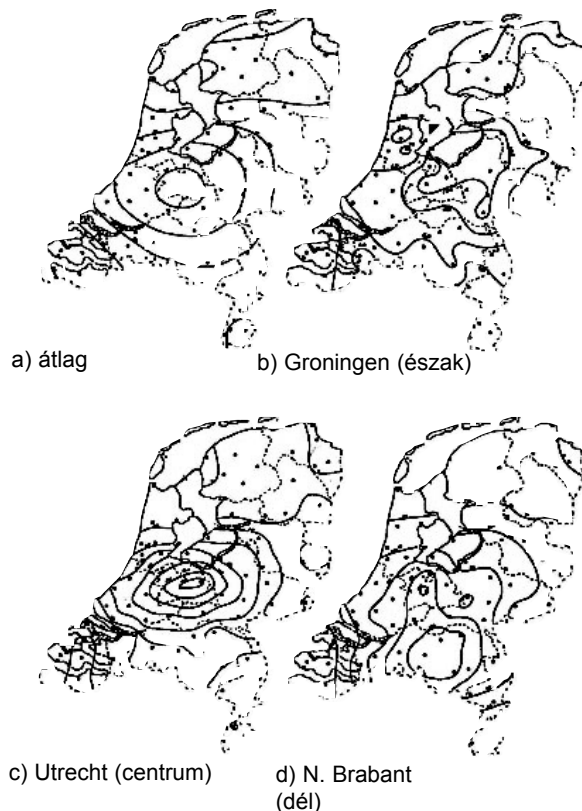
Garamhegyi Ábel: Mentális térképek: egy holland példa*

A városmarketing számára fontos például, hogy lakosaink hogyan ítélik meg a közbiztonságot vagy a befektetők mennyire ítélik „isten háta mögöttinek” egy területet (Solomon, 1978). Ezek a módszerek általában valamely térképi ábrázolásra történő jelölésen alapultak. A következő két hollandiai példa ezt mutatja be. Az első esetben a Groningen város lakosaiból képzett mintának kellett bejelölni az általuk legkevésbé biztonságosnak tartott utcákat. Ezáltal alakult ki mindkét bemutatott térkép, részint a „legfélelmetesebb” utcákról, közterületekről, részint pedig a közbiztonság térbeli eloszlásáról (Ashworth, 1997). Felesleges hangsúlyozni, hogy ezen térképek ismeretében a város vezetői könnyen elhelyezhetik rendőreik állandó helyét, és tervezhetik ellenőrző körútjaikat, leghatékonyabban fokozva a lakosok biztonságérzetét, tetemesen „feljavítva” ezáltal a helytermet (lásd a következő két ábrát). A második térképen Hollandia vállalkozóinak telephelyválasztási szokásait kísérelték meg felderíteni. A befektetőkből képzett minta tagjainak a térképen előre bejelölt pontokat kellett megjelölniük aszerint, hogy telepítenék-e következő üzemüket a településre. A pontok egy része valós várost, más része azonban nem létező települést takart. Az eloszlásuk így többé-kevésbé hálószerű volt. (Ebben a térbeli dimenzióban különbözött a módszer egy egyszerű lekérdezéses technikától!) A kapott válaszok – és azok célcsoportok szerinti leválogatása – *izovonalak* (az azonos számú kiválasztást elért pontokat összekötő görbék) segítségével ábrázolták a telephelyre vonatkozó preferenciákat (Pellenbarg, 1996).

A félelem földrajza Groningenben I.
(Forrás: Ashworth [1997] 7. ábra)

* Doktori értekezés. 2001. (Részlet)

A félelem földrajza
Groningenben II.
(Forrás: Ashworth
[1997] 7. ábra)

Letenyei László, Babarczi Annamária Marica és Lengyel Linda Márta 2003: Cece község mentális térképe*

Cece mentális térképe a települési önkormányzat megbízásából készült 2003-ban. A tanulmány a településfejlesztési koncepció alapját képezte. A kutatás kérdése – egyebek közt – az volt, hogy miként lehetne a falu központjának úgy egy sajátos karakter adni, hogy közben a település többi része is egyenletesen fejlődessen. A kutatás során a résztvevő megfigyelést, fénymásolt térkép alapon végzett mentális térkép rajzoltatást és interjúorozatot végeztek a kutatók. A továbbiakban a tanulmány részlete olvasható.

* TeTT Consult Kft. Kézirat.

Cece mentális térképe

Az önkormányzattól kaptunk Cece-térképet, és megkértük a lakosokat, hogy jelöljék be az általuk ismert falurészeket és azok legfontosabbnak tartott helyeit, csomópontjait. A következőkben Cece mentális térképét, helyi elnevezések utcajegyzékét, majd a levonható következtetéseket és javaslatokat mutatjuk be.

A következő kifejezésekkel találkoztunk:

Helyi elnevezés	Hivatalos elnevezés	Helyi elnevezés	Hivatalos elnevezés
FALURÉSZEK		UTCANEVEK	
Rekotya	-	Fő utca	Deák Ferenc utca
Tasnya	Gyóni Géza /József Attila utca	Urak utcája / Földvári út	Árpád utca
Alszeg	-	Bogárdi út	Köztársaság útja
Égetthalom	Táncsics Mihály utca	Vajtai út	Deák Ferenc utca
ONCSA / Újtelep	Dózsa György / Ady Endre utca	Németkéri út / Botka uca	Kossuth Lajos utca
Központ	-	Fehérköröszt / Újsor	Bethlen Gábor utca
Felszeg	Köztársaság útja	Talapa sarok	Szabadság tér
Zsidóhegy	-	Fischer sarok	-
Piac/Bábikör	-	Új utca	Jókai Mór utca
Móréfalva	Arany János utca	Iskolaköz	Petőfi Sándor utca
Albertfalva	-	Kokas utca	Bartók Béla utca
Dömőkfalva	-	Szamár út	Fecske utca
Faluvég	-	Görbeköz	Akácfa utca
Sárréte	Sárrét	Postásköz	Bocskai utca
TÁJÉKOZÓDÁSI PONTOK		Baliköz	-
Temető tó	Nincs neve	Alsó utca	Csók István utca
Orosz temető		Roboz utca / Lenin utca	Széchenyi István utca
Folyóskút	Artézi kút	Húsbolt utca	-
		Violaköz	Violaköz
		Zsákutca	Malomköz
		Tamásköz / Kocsmaköz	Kafka Margit utca
		Csillagi út	Vörösmarty utca
		Sikkesköz / Berényi köz	Dobó István utca
		Kaszaköz	Rákóczi Ferenc utca
		Selliköz	Móra Ferenc utca
		Temető-köz	Hunyadi utca

KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Cece falurészei önálló identitással bíró egységek, amelyek identitását erősíteni kell. A szomszédsági / településrészi érzület, a helyi identitás erősítése lehet egyik alapja Cece népességmegtartó képessége növekedésének. Javasolt, hogy „kétnyelvű” (hivatalos és helyi) utcanevtáblákat helyezzenek el, amelyeken a falurész neve is feltüntetésre kerül (pl. Központ, Alszeg, Rekotya etc.). A cecei utcanevek egy részét *bivatalosan* is át kell nevezni, hogy az utcanevek az utcában élt „híres emberekre” utaljanak, a Madarász testvérekre, Csók Istvánra, Illyés Gyulára, Strausz Adolfra.

642 TELEPÜLÉSKUTATÁS – VI. MENTÁLIS TÉRKÉP SZERKESZTÉSE**KÖZPONT**

Cece „Achilles-sarka”, hogy gyakorlatilag nincs központja. A régi központ egy közlekedési csomóponttá vált, amely csak arra alkalmas, hogy az autósok minél gyorsabban áthajtsanak rajta. Az elmúlt évtizedek modernista szemléletű fejlesztései felemás sikerrel célozták egy új központ létrehozását. A bolt, a kocsmá és az orvosi rendelő elköltöztetése miatt kiürült a régi főutca, a nyolcvanas évek igénytelen épületei és a kedvezőtlen közlekedéstervezés miatt azonban az új központ nem vált a település lelkévé. Az újabb magánerős beruházások miatt nem az „új utca”, hanem a Földvári út közeli sarka lett egyfajta új központ, miközben a főutca megőrizte a maga spirituális és részben gazdasági jelentőségét: a Deák Ferenc utcán halad végig hagyományosan a halottas menet, a nászmenet, ott van a két templom, a Vasbolt, a posta, a húsbolt, vegyesbolt és a polgármesteri hivatal.

A cecei főtér és főutca rehabilitálása elodázhatatlan. Az átmenő forgalom csökkentése rövid távon is megoldható a Németkéri út és Fehérkörösz utca fejlesztésével, a településen belüli egyirányú körforgalom bevezetésével, hosszabb távon azonban csak az elkerülő út jelenthet megoldást – amely egyúttal lehetőséget teremt az őstermelés és a házi árusítás továbbélésére.

A Talapa-kocsmá rehabilitációja, homlokzati rekonstrukciója és a főtér sétálhatóvá tétele halaszthatatlan feladat. A főtérnek nevet kell adni, amely persze lehet a hagyományos Talapa-sarok elnevezés is. A Talapa-saroknak vissza kell kapnia régi hangulatát, azt a világot, amikor az azóta elbontott kocsmá kerthelységében találkozhatott a falu apraja-nagyja. Összefüggő teret kell kialakítani a parktól (ma szovjet hősi emlékmű) a Csók István-kastélyig és a katolikus templomig.

ALKÖZPONTOK

Míg a központ bővelkedik identitásképző helyekben, a többi falurész nem. Legkevesebb identitásképző elemmel bír a Csillag utca és Sikkesköz vidéke, az Újtelep és a Németkéri út. Az önkormányzat helyi emléktábla-avatásokkal, valamilyen közfunkció kitelepítésével, idővel egy-egy szobor vagy középület állításával tudja erősíteni a terület identitását.

Az egyes falurészekben segíteni kell helyi alközpontok kialakulását. Az alközpontokban kis bolt vagy presszó, alkalmi árusítóhely, árnyat vető fák, padok, sétatérburkolat, szobor helyezendő el.

Fejlesztendő alközpontnak javasolt:

- Fischer-sarok;
- Hósi emlékmű és Hatósági húsbolt környéke (a térnek nevet kell adni!);
- Folyóskút és környéke;
- Temető-tó környéke;
- Fehérkörösz utca / Földvári út sarok (ahol a fehér kereszt áll);
- Felvégen a Bogárdi / Fehérkörösz sarok;
- Alsó utca / Postás köz sarok.

A CSÓK ISTVÁN-KÚRIA

Csók István a Cece és Sárengres között álló malomban látta meg a napvilágot. Jómódú szüleinek köszönhetően Münchenben és Párizsban tanult festészetet. A magyar impresszionista és posztimpresszionista festészet egyik kimagasló alakja. Több festménye (mint például az Úrvacsoraosztás) a szülőföld témáit eleveníti fel. Önéletrajzi könyve (*Emlékezéseim*. – Budapest: Officina, 1945; Akadémiai, 1988) leglíraibb részei a gyermeki emlékek, melyekből a századfordulós Cece élete is kirajzolódik. A Csók család kastélya Cece kiemelkedő műemléke.

Javaslat: Csók István emlékét a cecei *Csók-napok* (fesztivál) keretében kell emlékeztetnéssé tenni. A fesztivál javasolt időpontja a nyári turistaszezon, tartalmát tekintve pedig a vizuális művészetek kapjanak kiemelt szerepet, azaz legyen benne kézművészeti és festészeti alkotótábor, filmvetítés (a filmművészet valamilyen speciális ága), esténként etno-zenei hangulatteremtés. A fesztivál családi és fiataloknak szóló rendezvény legyen. A Csók-fesztivál keretében megvalósítható számos eredeti cecei javaslat:

- *sör-dinnye* verseny (ki tud több liter / vagy kiló sört vagy dinnyét elfogyasztani együltő helyében; szülők és gyerekek közösen mérkőzhetnek);
- dinnyehéj-faragás és esti világító felvonulás;
- pörkölttorta verseny;
- Kovács László operatőriskola;
- Noé László fafaragókurzus;
- Lázár Ervin mesemondó verseny;
- „Szabad a Csók” bál, ahol – tinédzserbulik mintájára – zene közben 1–2 másodpercre leoltják a lámpát...

Elengedhetetlen a szülőház, azaz a malom rendbehozatala, panzióvá és ebédlőteremmé alakítása, lehetőleg magántólke részvételével. Számos közösségi eseménynek a Malom adhatna otthont.

Kovács Bence, Letenyei László és Szathmári Milán 2004: Telki mentális térképe*

HOGY LÁTJÁK TELKIT A TELKIEK?

Az elmúlt hetekben sok emberrel beszélgettünk Telkiben. Legtöbb beszélgető-partnerünk örült annak, hogy Telkiben élhet. Nem csak a táj szépsége és az egészséges lakókörnyezet miatt szerették meg az ideköltözők Telkit, hanem mint sokan kiemelték, a jó szomszédság, a többi rokonszenves telki lakos miatt is.

Különös értéke Telkinek – és ez nincs így minden agglomerációs településen –, hogy itt jó a viszony a régebb óta itt élők („óslakosok”, a sváb és székely családok), illetve a régebben és újabban betelepülők között.

Érdekesség, hogy ez a három csoport mégis eltérően látja magát a települést. A következőkben néhány térképvázlatot mutatunk be.

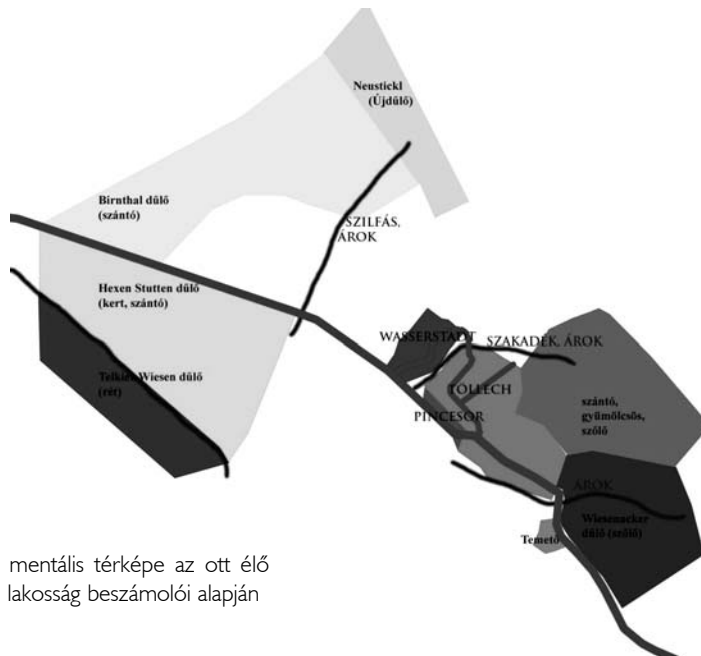
Telki (Töllech) belterületének és határának egykori sváb elnevezései mára jó-részt feledésbe merültek. Az itt élő néhány sváb család már nem emlékszik pontosan minden határrész, dűlő régi sváb elnevezésére. A fennmaradt elnevezésekről viszont elmondhatjuk, hogy kiállta az idők próbáját. Egyes régi elnevezések, mint például a Boszorkányos liget (Hexenstutten). talán a sváb betelepítés előtti idők emléke.

A székely származású telkiek számára Telki mai belterülete még gyermekkoruk erdeit-mezőit jelentette. Számukra a „hivatalosan” Legelődombnak nevezett rész például Kakukkhegy, mert mint mesélték, ott vigyáztak nyári éjszakákon a telki határ felett, és onnan riasztottak (kakukkoltak), ha valaki dézsmálni akarta a termést.

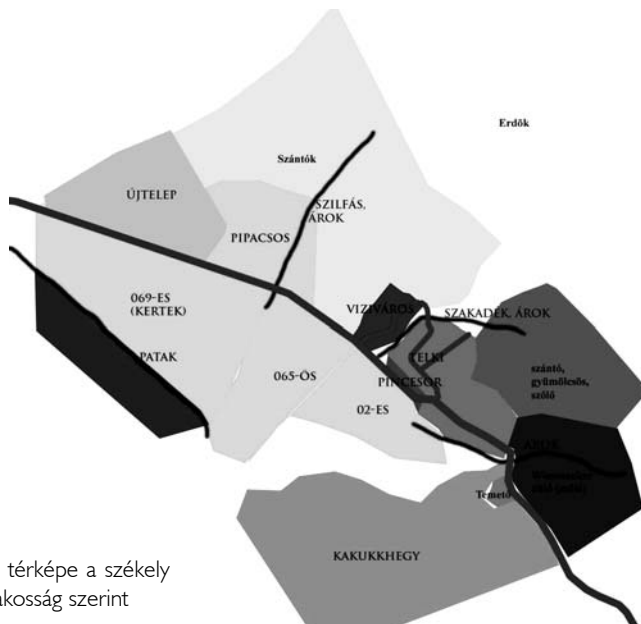
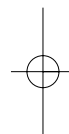
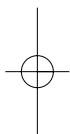
A Telkibe 1990 óta költözők már egy másik Telkit ismertek meg és vettek birtokba. Az ő idejükben például a téesz felbomlása idején a telki határt évekig nem művelték. A parlagföldeken tavasztól kezdve „*annyi volt a pipacs, mint a tenger*”. Az új központ beépítetlen részének telki neve még ma is a „pipacsos”.

Sajnos, az erőszakos kitelepítéssel, a gyakran hibás privatizációval és az elkerülhetetlen környezeti rombolással sok régi hagyomány ment talán örökre veszendőbe. Reméljük nem örökre. Sajnálatos például, hogy az egykori Hexenstutten, a boszorkányos liget mai neve: 069-es. Pedig mennyi legenda, helyi történet köthető e névhez!

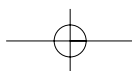
* TeTT Consult Kft. *Telki Napló*, 2004. 2. szám.

Telki mentális térképe az ott élő sváb lakosság beszámolóí alapján

Telki mentális térképe a székely származású lakosság szerint

646 TELEPÜLÉSKUTATÁS – VI. MENTÁLIS TÉRKÉP SZERKESZTÉSE

A privatizáció során a telki szőlőhegy nem a telkiek tulajdonába került. Mivel telki embernek nemigen van saját bora, az ősi (és nem utolsósorban: gyönyörű) telki pincesor jelentősége a telkiek számára elenyésző. Jól jelzi ezt a telkiek pincesor környékének mai neve: ez a rész a „kanyar”, illetve az „útszűkület”.

Az idők változását jelző legszomorúbb változás a telki patak sorsa. Az egykori tiszta vizű patakban a mai ötvenévesek még kézzel fogták a rákot és táj jellegzetes apró halfajtáját, a kövi és réti csíkot. Bizony, az egykori telki patakból mára a budajenői szennyvízcsatorna lett. Hogy ez a bűzös iszapcsík valaha tiszta vizű patak volt, azt már nemcsak az újonnan érkezők, hanem az itt élő mai harmincévesek is hitetlenkedve hallgatják: a források már a téesz-időkben elszaposodtak. Szerencsére remélhetjük, hogy a szennyvíztisztító már tervezett bővítése megteremti a lehetőséget a patak rehabilitációjára, hogy Telki újra a tiszta források földje legyen.

Telki mai mentális térképe

